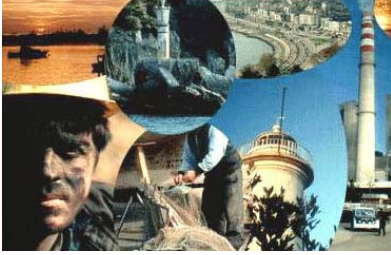

Türkiye’de Maden Sektörü

Hande UZUNOĞLU

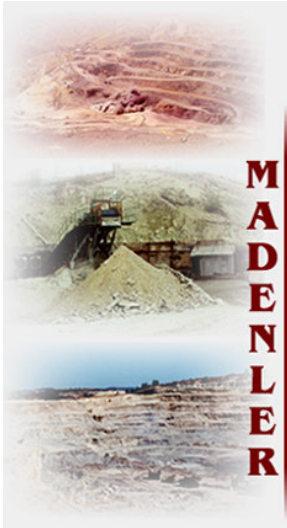

Temel sanayi girdilerine ham madde sağlayan bir sektör olan Madencilik, ülkemiz temel sektörleri arasında önemli bir yer teşkil ediyor. Nitekim ülkemiz hem çeşitlilik hem de önemli maden yataklarına sahip olması bakımından zengin bir ülkedir. Aynı zamanda çeşitli maden kaynakları ile kendine yetebilecek nadir ülkeler arasında yer almaktadır.

Ülkemizde Osmanlılar döneminde yabancı egemenliğinin altında olan madencilik sektöründe, Cumhuriyet’in ilanından sonra yeni düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet ile birlikte, devletçilik politikası kapsamında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ve Etibank kurularak madencilik sektörünün kurumsallaşması sağlanmıştır.

Madencilik faaliyetlerinin başlangıcı ise 1810'lu yıllarda olmuştur. Bakır üretimine 1812, kömür üretimine 1849 yılında başlanmıştır. Krom yatakları ise 1848 yılında bulunmuş, bu madenin ileri teknoloji ile değerlendirilmesine 1930 yılında başlanmıştır.¹

Madencilik büyük yatırımlar gerektirmesi ve özel sermayenin sınırlı olması sebebiyle, 1933 yılında dönemin Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan "Petrol Arama ve İşletme İdaresi" ve "Altın Arama ve İşletme İdaresi" adıyla iki kuruluş meydana getirilmiştir. 1935 yılında ise devletin madencilik sektöründe öncülük yapması amacıyla, madenlerimizin daha rasyonel bir şekilde aranması, bulunanların rezerv ve kalitelerinin tespiti, ekonomiye kazandırılması için "Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü" kurulmuştur. Bu bakımdan MTA, madencilik sektörünün gelişmesi için gerekli her türlü bilgiyi üreten ve altyapı hizmetlerini de sunan araştırmacı bir kuruluştur.

**M
A
D
E
N
L
E
R**

Türkiye’de üretilen en önemli madenler arasında krom, mermer, trona ve manyezit gibi rezervlerin yanında dünya bor rezervlerinin üçte ikisi ülkemizde bulunmaktadır.

¹ Anadolu’da Madencilik Tarihi, <http://www.mta.gov.tr/madenler/turmaden/tarih1.asp>, 11.10.2005

Doğal zenginliklerimiz açısından en önemli madenimiz olan BOR, dünya rezerv ve üretiminde % 50'den fazla paya sahiptir. Madencilik sektörünün en büyük döviz kazancı bor ihracatından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde madencilik sektöründe 50 üzerinde farklı maden ve mineralin üretimi yapılmaktadır. Madenciliğin yüzde 85'i kamu sektörü, yüzde 15'i özel sektör tarafından yapılmaktadır. Özel sektör endüstriyel minerallerin üretiminde yoğunlaşırken, kamu sektörü mineral yakıtlar ve metalik cevher üretiminde ağırlığını korumaktadır.

Ülkemizde petrol ve kömür dışında 4,400 maden yatağı bulunmakta. Buradan elde edilen madenler sanayi sektöründe hammadde olarak kullanılmakta ve üretim fazlası olanlar ihraç edilmektedir. Dünya maden sektöründe rekabet gücümüzün yüksek olduğu en önemli madenlerimiz ise; bor, toryum, linyit, mermer, manyezit, nadir toprak elementleri, zeolit, trona, barit, feldispat ve sodyum sülfattır.

Genel anlamda madenciliğin karlılık oranı yüksek, riski fazla, yatırımların gerçekleşme dönemi uzun ve dünya fiyat dalgalanmalarından etkilenen bir sektör olduğunu söyleyebiliriz. Madenciliğin pek çok sanayi dalında geniş bir kullanımı olduğu düşünülürse, sektörün geliştirilmesi için önemli çabalar gerektiği düşünülmelidir.

Tablo 1. 2003-2004 YILLARI ENERJİ HAMMADDELERİ ÜRETİMİ

MADEN ADI	İŞLETME İZİN SAYISI	ÜRETİM MİKTARI		
		2003	2004	Birim
Asfaltit	7	414.050	6.441	TON
Bitümlü Şist	2	159.031	897.549	TON
Taşkömürü	11	2.954.334	1.667.428	TON
Kömür	528	48.713.890	39.133.862	TON
TOPLAM	548	52.242.005	41.705.280	TON

Tablo 2. 2003-2004 YILI ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER ÜRETİMİ

MADEN ADI	İŞLETME İZİN SAYISI	ÜRETİM MİKTARI		
		2003	2004	BİRİM
Alçıtaşı	55	2.354.234	2.300.703	TON
Atapuljit	1	0	0	TON
Barit	39	113.254	113.775	TON
Bentonit	65	945.925.	1.281.468	TON
Dolomit	90	5.716.599	7.071.625	TON
Feldispat	230	3.396.326	3.936.742	TON
Kalsedon	9	2.941	3.945	TON
Kaolen	95	581.479	734.473	TON
Kil	76	2.387.371	3.626.625	TON
Kuars	121	377.805	395.248	TON
Kuars kumu	85	3.098.668	2.073.727	TON
MADEN ADI	İŞLETME İZİN SAYISI	ÜRETİM MİKTARI		
Kuarsit	85	1.456.376	1.279.929	TON
Mermer	64	1.077.476	2.534.016	TON
Mika	10	4.772	321	TON
Montmorillonit	3	520.000	0	TON
Nef.Siyenit	3	51	205	TON
Olivin+Dunit	11	20.464	71.396	TON
Perlit	45	330.184	366.489	TON
Pomza	145	2.167.277	2.426.037	TON
Sileks	1	19.029	9.938	TON
Sepiyolit/lületaşı	19	31.885	19.554	TON
Talk	29	17.099	8.233	TON
Zeolit	16	156.887	192.240	TON
Zımpara	15	5.458	11.953	TON
TOPLAM	1312	24.359.289	28.458.640	TON

Tablo 3. 2003-2004 YILI METALİK MADEN ÜRETİMLERİ

MADEN ADI	İŞLETME İZİN SAYISI	ÜRETİM MİKTARI		
		2003	2004	BİRİM
Altın	70	5.39	0	TON
Aliminyum	7	116.787	365.835	TON
Antimuan	18	650	8.711	TON
Bakır	107	3.291.083	1.823.070	TON
Çinko	154	2.499	77.015	TON
Civa	3	0	0	TON
Demir	101	4.208.156	4.119.484	TON
Gümüş(Eti A.Ş.)	62	800.700	655.696	TON
Gümüş(Newmont A.Ş.)	2.izin	4.93	0	TON
Kadmiyum	3	0	0	TON
Kobalt	2	0	0	TON
Krom	383	504.803	1.168.336	TON
Kurşun	113	104	39.277	TON
Manganez	21	25.202	21.204	TON
Manyezit	114	558.432	2.218.236	TON
Nikel	5	0	0	TON
TOPLAM	1163	9.820.977.32	10.496.864	TON

Tablo 4. 2003-2004 YILI DOĞAL TAŞ ÜRETİMLERİ

CİNSİ		İŞLETME İZİN SAYISI	ÜRETİM MİKTARI		
			2003	2004	BİRİM
Mermer	Andezit	44	31.002	31.500	m3
Mermer	Diyabaz	6	622	790	m3
Mermer	İgnimbrit	12	7.705	39.820	m3
Mermer	Mermer	1328	1.300.637	1.207.584	m3
Mermer	Oniks	11	176	57	m3
Mermer	Traverten	194	198.730	601.068	m3
TOPLAM		1595	1.538.873	1.880.819	m3
Mermer	Bazalt	35	42.401	28.555	TON
Mermer	Granit	57	106.169	125.030	TON
Mermer	Kaynaktaşı	19		17.592	TON
Mermer	Kumtaşı	8		292.214	TON
TOPLAM		19	148.570	463.391	TON

Başta bor mineralleri olmak üzere, dünyada önemli sayılan ve dış pazarlarda ciddi pay sahibi olabileceğimiz rezervler arasında toryum, perlit, ponza, mermer, trona, volkanik tuzlar, volkanik killer, manyezit, feldspat, altın ve kromitte yer almaktadır.

Ülkemizde zengin maden kaynaklarına sahip olmamamıza rağmen, madencilik ve taş ocaklığı sektöründe yaratılan katma değer GSMH içindeki payı %1 seviyesinde kalmıştır.

YILLAR	TL/\$	GSMH (milyar \$)	Madencilik (milyon \$)	Madenciliğin oranı (%)
2000	623.749	202.0	2.282	1,14
2001	1.222.921	144.5	1.747	1,20
2002	1.504.597	181.8	1.937	1,06
2003	1.495.306	238.5	2.580	1,10
2004	1.422 YTL	301.6	3.639	1,20

Kaynak:DPT

Son beş yıllık dönemde GSMH yılda ortalama %0,2 oranında büyürken madencilik sektörünün yılda ortalama %1,5 oranında küçülmesi dikkat çeken bir göstergedir. Bu durumun nedenleri arasında, sektörde yeterince araştırma ve yatırımın yapılmamış olduğunu söyleyebiliriz.

Madencilik sektöründe ihracat ve ithalat rakamlarına bakacak olursak; 2003 yılında toplam ihracat miktarı 758.776.109 dolar ve toplam ithalat miktarı 347.189.274 dolardır. 2004'te ise toplam ihracat miktarı 1.117.661.851 dolara ve toplam ithalat miktarı 426.729.776 dolara ulaşmıştır. Bu durumda hem ihracatta hem de ithalatta artış yaşanmıştır.

Ülkemiz özellikle petrol kadar, hatta daha da önemli olabileceği düşünülen bor madeninin dünyada en büyük rezervine sahip olmasına rağmen bu durumun avantajlarını değerlendirememekte ve bor hammadde ihracatından yeterince gelir elde edememektedir. Bunun nedeni ise bugüne kadar konuya stratejik bir yaklaşım getirilememiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Madencilik sektöründe temel amaç; yeraltı kaynaklarının yüksek katma değer sağlayacak şekilde ekonomiye kazandırılması, sanayinin ve enerji sektörünün ham madde ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanmasıdır.

Ülkemizde madencilikle ilgili olarak; yatırım izni ve ruhsat alma sürecinin uzun ve bürokrasi yoğun olması, sektöre yeterli yatırımın yapılmaması, önemli potansiyele sahip bor gibi madenlerde uluslararası pazardan cevher rezervi ve kalitesine paralel pay alınamaması, bor, mermer ve krom gibi cevherlerin çoğunlukla ham olarak ihraç edilmesi gibi sorunların bir an önce çözümlendirilmesi sektörün gelişmesi açısından önemlidir.²

² Madencilik: 2005 Yılı Programı, <http://www.dpt.gov.tr/sektor/sektor.htm>

Bu kapsamda, öncelik imalat sanayiine girdi sağlayan, rezervi tükenmekte olan cevherlerde ve enerji ham maddelerinde olmak üzere, arama faaliyetlerine devam edilmeli ve özellikle enerji üretiminde, ekonomik olarak işletilebilir yurt içi kaynakların kullanım miktarının artırılmasına özen gösterilmelidir.

DPT'nin Orta Vadeli Programında da (2006-2008) Madencilik Sektöründe yapılacak çalışmalar maddeler halinde belirtilmiştir:

- Madencilik Sektöründe, sanayi ve enerji hammaddeleri ihtiyacının kaliteli, güvenli ve ekonomik olarak karşılanması sağlanacaktır.
- Madencilik Sektöründe faaliyet gösteren kamu kurumlarının etkinlik ve verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacak, bu kurumların sektörel ve bölgesel rolleri de dikkate alınarak özelleştirme stratejileri belirlenecektir.
- Ülke madenciliğinin canlandırılması için madencilik sektöründe mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır. Madencilik faaliyetleri ile çevre uygulamaları arasında ekonomik katkı gözetilerek bir uyumlaştırma sağlanacaktır.

Bu bilgilerin dahilinde madencilik ile ilgili genel politikamızı hammadde üretip satan bir ülke olmanın ötesinde, katma değeri yüksek ve uç ürünler ihraç eden, madenciliğin sanayisi ile entegre olmuş bir ülke olmak olarak belirlemeliyiz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

<http://www.dpt.gov.tr/sector/sector.htm>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/teg/2005/06/tii.1.xls>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006-08.pdf>

www.maden.org.tr

<http://www.maden.org.tr/yeni3/yayinlar/kitaplar/madencilikistatistikleri2005/madencilikistatistikleri2005.htm>

<http://www.mta.gov.tr/madenler/turmaden/tarih1.asp>